

PRESSMEDDELANDE**Linköping den 3 augusti 2017****Kylskåpet från kalla kriget var en "spion-ballong"**

En vinterdag i början av 1956 hittade en man det som han trodde var ett kylskåp på sjön Yngaren utanför Nyköping.

- Men något kylskåp var det inte. Det var en amerikansk spaningsballong i ett av de hemligaste projekten USA bedrev under 1950-talet för att kartlägga Sovjetunionens och Kinas militära förmåga, berättar föremålsintendent Linnea Holmberg Wensby på Flygvapenmuseum i Linköping.

På Flygvapenmuseum i Linköping vårdas och bevaras över 100 000 museiföremål – flygplanen utgör mindre än en procent av samlingarna. I magasinen finns allt från flygplan till små örnnålar för att punktera trumhinnor.

- I våra samlingar finns allt det som kan berätta om det svenska flygvapnet och livet på en flygflottilj. Det rör sig om allt från politiskt konst till radioaktiva instrument, berättar Linnea Holmberg Wensby. Några av de mer spektakulära föremålen som finns i Flygvapenmuseums samlingar är en helt komplett amerikansk spaningsballong från 1950-talet, och delar till ytterligare fyra. Ballonger som användes för att kartlägga Sovjetunionens och Kinas militära förmåga.

- Spaningsballongerna var den tidens drönare. Men till skillnad från drönare, som har motorer, fick man förlita sig på att vindarna förde ballongerna över de områden som var intressanta att spana över.

I slutet av 1940-talet inleddes kärnvapen-kapplöpningen på allvar mellan USA och Sovjetunionen. USA ansågs länge leda den, men till omvärldens stora förvåning sprängde Sovjetunionen redan 1949 sitt första kärnvapen. I USA växte oron att Sovjetunionen då var på väg att bygga upp en kapacitet för ett kärnvapenattentat.

För att få svar på frågan om Sovjetunionens kärnvapen-kapacitet, men också för att kartlägga var andra militära installationer fanns, bedrev USA en omfattande flygspaning mot landet. Men efter ett antal incidenter där flera amerikanska signalspaningsflygplan sköts ned över Sovjetunionen och Kina, bedömdes signalspaning vara alltför riskfyllt. Mot bakgrund av det drog ett av kalla krigets hemligaste och mest spektakulära underrättelseprojekt igång – kallat Moby Dick. Ett projekt där stora ballonger utrustades med specialkameror för fotografering på hög höjd.

- Sammanlagt skickades 448 ballonger iväg från olika platser på norra halvklotet. Tanken var att jetströmmarna skulle föra ballongerna över Sovjetunionen och Kina, och att de på hög höjd skulle fotografera under sin färd. Sedan skulle ballongerna tas om hand i Stilla havet och bilderna som tagits under färd skulle förhoppningsvis ge svar på olika frågor kring ländernas militära styrka och viktiga militära installationer, berättar Linnea Holmberg.

Studier av jetströmmarna visade att det blåste 100-150 km/h på tusen meters höjd från väst till öst under vintermånaderna och de teoretiska beräkningarna visade att vindarna skulle kunna föra ballonger tvärs över Sovjetunionen.

- Och visst stämde teorierna. Ballongerna som släpptes iväg från fem platser i Europa, bland annat från Gardemoen i Norge, flög över Sovjetunionen och kunde sedan samlas in. Sammanlagt togs 44 om hand, men över 400 sköts antingen ned eller kraschade på grund av tekniska problem. Fem av dessa kraschade i Sverige och en av dem hittades alltså på sjön Yngaren utanför Nyköping. Den kompletta ballongen som finns hos oss kraschade utanför Kungsör, fortsätter Linnea Holmberg Wensby.

Spaningsballongerna väger runt 650 kilo och är fullmatade med olika tekniska lösningar.

- "Spionballongerna" som hittades på olika platser i världen fick stor uppmärksamhet i pressen. Självklart var andra länders myndigheter också intresserade av utrustningen som fanns i ballongerna – för det var verklig högteknologi på 1950-talet.

Kamerakapseln kunde till exempel samlas in i luften med flygplan genom en rad sinnrika lösningar.

- Från ballongen sändes en radiosignal, som användes för att lokalisera den. När ballongen var lokaliserad kunde kamerakapseln frigöras och sedan föll kameran mot marken i fem fallskärmar. Sedan användes ett specialbyggt Fairchild C-119 flygplan som kunde öppna lastutrymmet i luften och med hjälp av en stor häv, som var fäst i flygplanet, dra in kamerakapseln. Kapseln kunde även plockas upp med båt om den landade i havet.

Skulle ballongen krascha på land, hoppades de amerikanska myndigheterna att den skulle lämnas in.

- På spaningsballongerna finns en liten tecknad seriestripp som visar att upphittaren får en säck med guld om den lämnas in, berättar Linnea Holmberg Wensby.

Sammanlagt fotograferade de 44 spaningsballongerna ungefär åtta procent av Sovjetunionens och Kinas yta.

- Det kanske låter som ett klen resultats för ett projekt som engagerade sammanlagt över 3 000 personer och inte mindre än 49 flygplan. Men genom ballongspaningen fick USA användbar information och projektet beskrevs som relativt framgångsrikt.

Vill du veta mer om ett av Kalla krigets mest spektakulära militära projekt är du välkommen att höra av dig till Linnea Holmberg Wensby. Du är också välkommen göra ett besök på Flygvapenmuseum i Linköping om du vill titta närmare på spaningsballongerna.

För ytterligare information, kontakta:

Linnéa Holmberg Wensby, föremålsintendent

Telefon: 013-495 97 36

e-post: linnea.holmberg@flygvapenmuseum.se

Flygvapenmuseum är ett modernt teknik- och kulturhistoriskt museum med utställningar om militärflygets utveckling från det tidiga 1900-talets pionjärer fram till dagens JAS 39 Gripen. Flygvapenmuseum är också en plats där kunskap och lek möts på ett självklart sätt. I Flyglabbet, museets science center, finns flygsimulatorer och experimentstationer på temat

luft och flyg. På museet finns också butik, restaurang, faktarum och konferensmöjligheter. Flygvapenmuseum ingår i myndigheten Statens försvarshistoriska museer tillsammans med Armémuseum.